

БЕЗПЕКА ДИСТАНЦІЙНОГО, ЗМІШАНОГО ТА ОЧНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Заплатинський В.М.

Україна, м. Київ, каф. природничо-математичної освіти і технологій Інституту післядипломної освіти Київського університету ім. Бориса Грінченка

Внаслідок війни в Україні було прийнято значну кількість заходів з метою гарантування безпеки учнів та вчителів. Реакція української системи освіти на ці виклики полягала, зокрема, у частковому переході на дистанційну та змішану форми навчання. Проте, незалежно від обраного виду навчання – дистанційного, змішаного або очного – питання безпеки залишаються надзвичайно актуальними у зв'язку зі зростаючими воєнними ризиками, зокрема, в зв'язку з використанням ракет та дронів зі значною дальністю дії. Кожен з видів навчання має свої переваги та недоліки щодо забезпечення безпеки учасників навчального процесу. Дистанційна освіта надає можливість уникнути безпосереднього контакту з потенційними небезпеками, але вимагає стабільного і надійного зв'язку, а також забезпечення кібербезпеки. Змішана форма навчання поєднує переваги дистанційного та очного навчання, але вимагає організації безпечного переміщення учнів між домом та школою. Очна форма навчання, з одного боку, забезпечує найбільш прямий та особистий контакт, але має низку недоліків, пов'язаних з небезпеками дороги до школи, несподіваного настання повітряної тривоги до початку занять, великої тривалості повітряної тривоги, особливо, в кінці занять тощо. З урахуванням цих викликів, дослідники та практики активно працюють над розробкою та вдосконаленням стратегій та рекомендацій щодо забезпечення безпеки в усіх формах навчання.

Українські заклади освіти, функціонуючи в умовах воєнного положення, здійснюють освітній процес у різних формах: дистанційній, очній (оф-лайн) та змішаній. Вибір конкретної форми залежить від керівника кожного закладу, який враховує також побажання батьків. Відповідальність за безпеку учнів та персоналу покладається на керівника закладу освіти. Крім визначення воєнних ризиків, керівники закладів освіти враховують наявність та місткість укриттів, де учні та викладачі можуть перебувати під час повітряної тривоги. Забезпечення безпеки учасників освітнього процесу включає не лише діяльність педагогічного та адміністративного персоналу, а й здобувачів освіти батьків, стейкхолдерів.

Національна стратегія забезпечення безпеки людей у воєнний час передбачає впровадження заходів з попередження та реагування на можливі загрози, проведення інструктажів з питань безпеки, вивчення небезпек та реагування на них з метою збереження власного життя та життя людей, що оточують. На початкових етапах, під час повітряної тривоги, навчальний процес переривався. В даний час багато закладів освіти продовжують проводити заняття з учнями в укриттях.

Міністерство освіти та науки України опублікувало ряд важливих директив та листів, що містять конкретні інструкції для шкіл та навчальних закладів щодо організації навчального процесу в умовах воєнного часу. Зокрема, у листі від 29 березня 2022 року з номером "1/3725-22 "Про організацію освітнього процесу в початковій школі в умовах воєнного часу" було наголошено на важливості використання системи дистанційної освіти. Міністерство пропонувало використовувати електронні підручники, які можна зберігати на персональному комп'ютері для доступу в офлайн-режимі [1]. Це значно поліпшувало освітній процес у випадку збоїв у системі комунікацій або відключення електроенергії. Такі заходи допомагали забезпечити безперервність освіти та зручний доступ до навчального матеріалу навіть у незвичних та складних обставинах воєнного часу.

Дистанційна освіта в умовах війни дозволила значно підвищити безпеку освітнього процесу. Проте дистанційна освіта має низку недоліків, які не дозволяють забезпечити повну безпеку освітнього процесу. За правилами проведення дистанційних занять у випадку повітряної тривоги чи загрози іншої небезпеки для учасників освітнього процесу заняття припиняються, учасники переходять до сховищ. Відновлюються заняття після закінчення повітряної тривоги або зникнення іншої загрози. В окремих випадках проведення занять може бути відновлено з укриттів за умови, що в учасників освітнього процесу в укриттях є можливість підключення до інтернету. З огляду на викладене, суттєвим недоліком проведення синхронних дистанційних занять є неможливість контролю та управління безпекою учасників освітнього процесу з боку вчителів, модераторів тощо. Забезпечення безпеки учасників освітнього процесу покладається на самих учасників і вимагає проведення ними відповідних та адекватних обставині дій. Проведення занять в асинхронному режимі підвищує рівень безпеки учасників освітнього процесу, що зумовлено можливістю вибору безпечного часу та місця створення занять педагогічними працівниками і опрацюваннями матеріалів занять здобувачами освіти. Проте, підвищення рівня безпеки збільшує навантаження на вчителів, унеможлиблює контакт і ослаблює зв'язок з учнями, негативно впливає на ефективність освіти.

Одним з факторів, який негативно впливає на проведення освітнього процесу у дистанційній та змішаній формах є планові та позапланові відключення електроенергії. Ці відключення є результатом воєнних атак на підприємства енергетичної галузі України. Деякі наслідки таких атак включають:

- ✓ Ускладнення або неможливість використання комп'ютерної техніки, що створює проблеми для викладачів та учнів під час проведення синхронного дистанційного навчання.

- ✓ Незручності внаслідок відключення електроенергії створюються для асинхронного дистанційного навчання.
- ✓ Припинення роботи електронних бібліотек та інших онлайн-ресурсів, таких як навчальні платформи та веб-конференції тощо.

Відключення електроенергії впливає на підтримку приміщень навчальних закладів, таких як кондиціонери, опалення та освітлення, що призводить до погіршення умов проведення занять та негативно впливає на ефективність освіти та здоров'я учасників освітнього процесу. Відключення електроенергії в поєднанні з повітряною тривоною вимагає використання альтернативних систем освітлення приміщень. Для подолання цих проблем навчальні заклади встановлюють невеликі генератори електричної енергії.

В Україні створено систему "пунктів незламності", які мають власні генератори та доступ до Інтернету. Це дозволяє знизити негативний вплив відключень електроенергії на проведення занять, проте, використання пунктів незламності не є панацеєю в переважній більшості випадків і дозволяє вирішити певну конкретну задачу.

Небезпеки очного навчання включають традиційні ризики, такі як шлях до школи та із школи додому, підвищений ризик інфікування низкою хвороб, що передаються повітряно-крапельним шляхом, соціальні ризики, які виникають у шкільному соціумі, тощо. До цих небезпек під час війни додаються специфічні небезпеки пов'язані з обстрілами, можливістю контакту з вибухонебезпечними предметами тощо. Ризики шляху до школи під час війни пов'язані з можливістю повітряної тривоги або обстрілу вже під час шляху, що потребує зваженого вибору з огляду на обставини та відстані до укриття, яке розташовано в школі або у найближчому будинку. Звісно, у різних регіонах воєнні ризики впливають на освітній процес в більшій чи меншій мірі, що продемонстровано на графіку (Рис. 1).

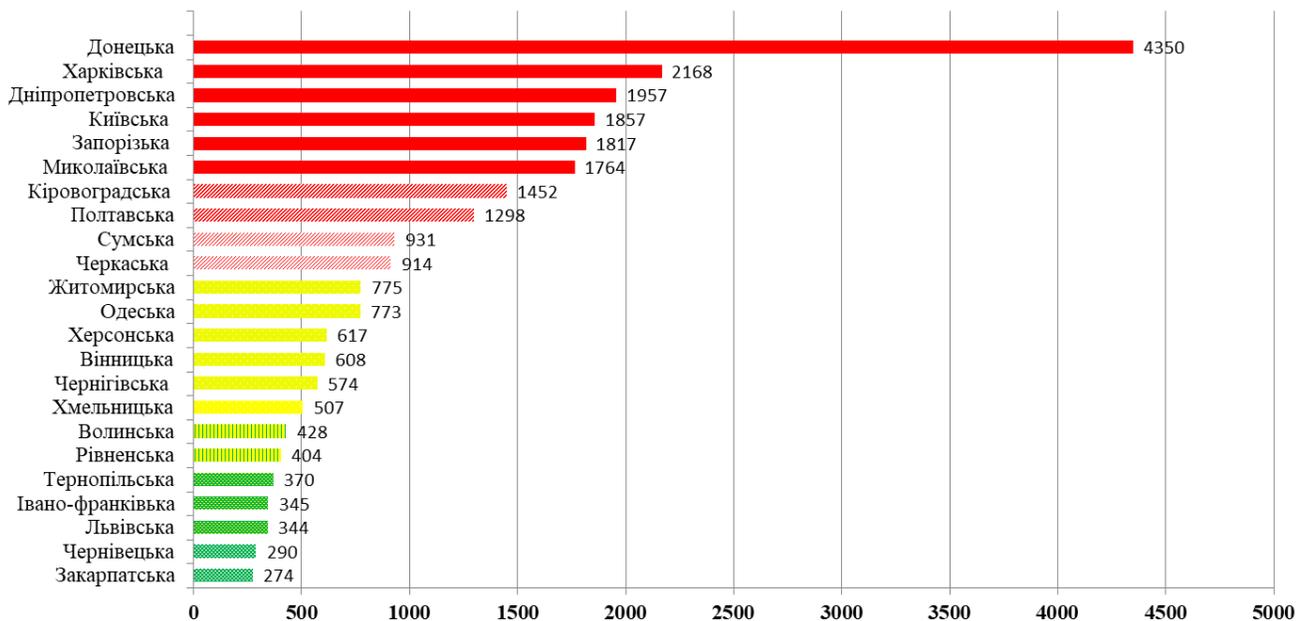

Рис. 1. Графік кількості повітряних тривог за областями (від 24.02.2022 до 21.05.2023). Побудовано на основі даних сайту [2] (Дані по окупованим та частково окупованим областям враховують лише час та території, які підконтрольні Україні. Примітка автора).

Очне навчання потребує надійних укрить, які є не у всіх закладах освіти. Крім належного обладнання укрить необхідна підготовка учнів та персоналу закладів освіти до більш чи менш тривалого перебування у них, тренування з евакуації тощо.

Змішане навчання поєднує переваги чи недоліки дистанційного та очного навчання, в залежності від організації освітнього процесу. Підвищення безпеки навчального процесу вимагає додаткових зусиль адміністрації та педагогів, зокрема, воно потребує специфічного розкладу, який можна оперативно змінювати, збільшує навантаження на викладача, потребує уважності та більшої відповідальності учнів у порівнянні з дистанційним та очним навчанням.

Наразі, в школах запроваджено розширену навчальну програму з питань безпеки. Учні отримують практичні навички стосовно поведінки в надзвичайних ситуаціях, вчать зберігати спокій та забезпечувати власну безпеку. Нові

програми та дисципліни з питань безпеки стали невід'ємною частиною освітнього процесу на всіх рівнях навчання. Українська система освіти забезпечила надання можливості кожному здобувачу освіти засвоїти необхідні знання та набути компетентностей з питань запобігання та зменшення наслідків воєнних ризиків для забезпечення своєї особистої безпеки та допомоги іншим. Запровадження цих заходів є кроком уперед у створенні безпечного освітнього середовища, де учні та вчителі можуть почувати себе захищеними.

Безпечне освітнє середовище пов'язане з вибором дистанційного, змішаного чи очного навчання і створюється у відповідності до рівня ризиків, які включають динамічну воєнну ситуацію, можливості забезпечення безпеки здобувачів освіти в стінах навчального закладу, місцевих умов тощо.

Література.

1. «Про організацію освітнього процесу в початковій школі в умовах воєнного часу» лист МОН України від 29 березня 2022 року з номером 1/3725-22 [online]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-v-pochatkovij-shkoli-v-umovah-voyennogo-chasu> [дата звернення: 2023-05-21].
2. Air-alarms.in.ua. 2022 [online]. URL: <https://air-alarms.in.ua/?from=2022-08-28&to=2022-09-28#statistic> [дата звернення: 2023-05-21].